

Dølafe på fjellbeite. Foto: Nina Sæther

Flere ammekyr av bevaringsverdige storferaser engasjerer

De siste tjue årene har det blitt stadig flere kyr av de bevaringsverdige storferasene. Den største økningen har skjedd de ti siste årene ved at det har blitt markant flere ammekyr, mens antall melkekyr er relativt stabilt.

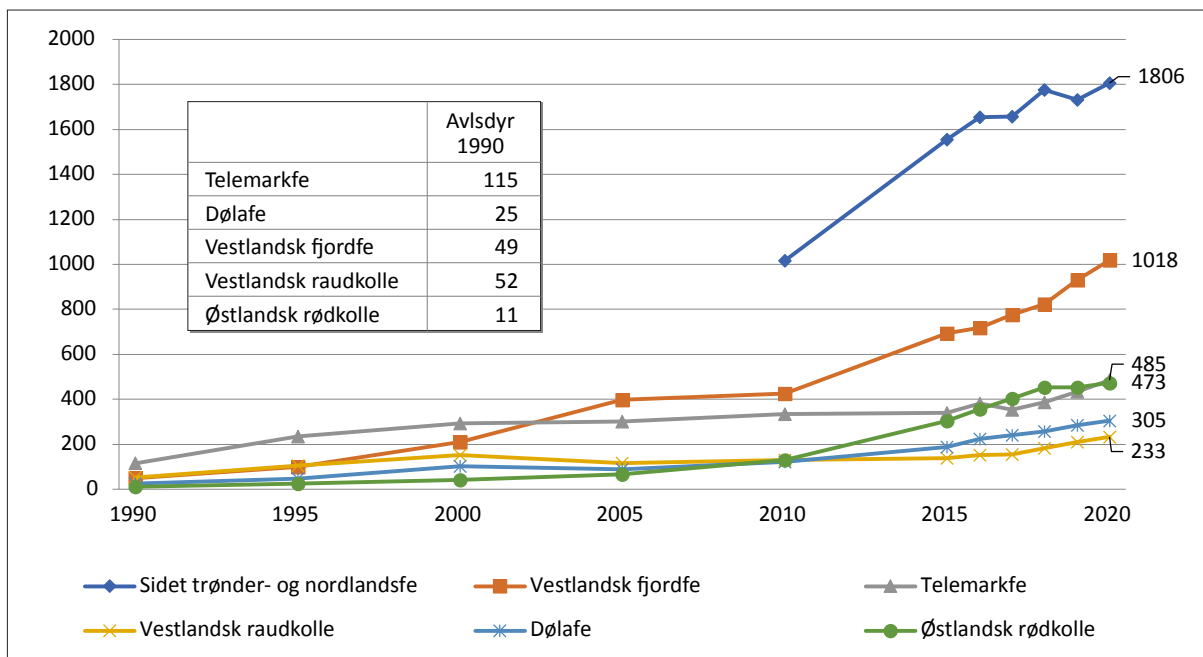
Ethvert engasjement i bevaringsarbeidet bør vurderes som en styrke og en ressurs; engasjementet vitner om at folk bryr seg om hvordan det går med disse rasene og hva de skal og kan brukes til. Norsk genressurssenters rolle i debatten er å bidra til at diskusjonen er basert på riktige og felles fakta-grunnlag. Denne POPen vil derfor presentere en del tall om de siste års utvikling av antall melkekyr og ammekyr av de bevaringsverdige storferasene.

Før økningen i antall ammekyr tok av, det vil si før ca. 2012, var det en nedgang i antall melkekyr for de bevaringsverdige storferasene. Nedgang i antall

melkekyr i årene 2003–2012 og en stabilisering av antall melkekyr i årene 2012–2020, er en trend som er parallell med utviklingen av antall melkekyr totalt i Norge.

ØKNING I ANTALL KYR

De bevaringsverdige storferasene er en fellesbetegnelse for de seks norske storferasene telemarkfe (TF), vestlandsk fjordfe (VFF), vestlandsk raudkolle (VR), sidet trønderfe og nordlandsfe (STN), dølafe (DF) og østlandsk rødkolle (ØR). Dette er nasjonale raser som alle regnes som truet eller kritisk truet fordi det er små populasjoner.

Figur 1 Utviklingen av antall avlskyr av de bevaringsverdige storferasene i Norge 1990-2015 i femårsperioder, deretter årlig tall. Sidet trønderfe og nordlandsfe kom med i Kuregisteret først i 2010. Kilde: Kuregisteret, Norsk genressurssenter.

Siden 1990 har det vært drevet et aktivt bevaringsarbeid for disse rasene av en rekke aktører; bønder, avlsorganisasjoner, raselag, partene i jordbruksforhandlingene og staten representert ved Norsk genressurssenter ved NIBIO. Mye ved bevaringsarbeidet har lyktes da utviklingen av antall kyr av de bevaringsverdige rasene har økt i hele denne

perioden og det har vært en markert økning de siste ti årene som illustrert i figur 1.

NYE BRUKSOMRÅDER

Andelen ammekyr av de bevaringsverdige storferasene har hatt en tydelig økning siden 2012 som vist i figur 3. Denne økningen har skapt en del diskusjon

SENTRALE BEGREPER

Tallmaterialet i denne POPen er hentet fra Norsk genressurssenters Kuregister, Tine Kukontrollen og Storfekjøttkontrollen Animalia.

Avlskyr

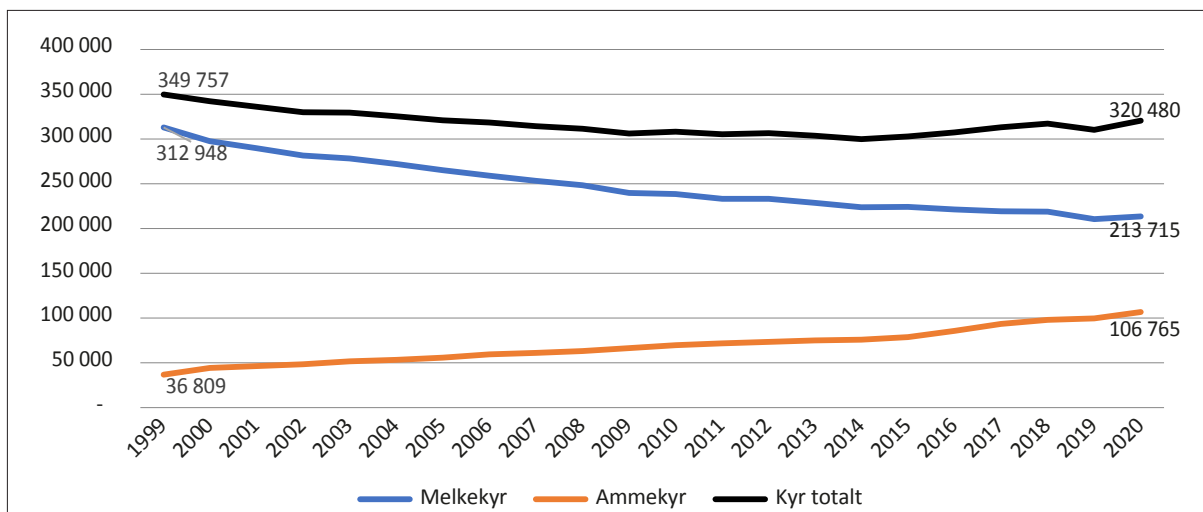
Alle kyr som er minst 87,5 % rasereine og har registrert kalving i Kuregisteret i løpet av de to siste årene, inkludert toårige kviger.

Melkekyr

Melkekyr i denne publikasjonen er det samme som ei årsku melk definert i Kukontrollen. Ei årsku melk omfatter alle hel- og del-årsavdråtter som er beregnet i Kukontrollen for vedkommende år. Kua må ha vært ku i Kukontrollen minst én dag hos en produsent som har vært Kukontroll-medlem hele året eller en del av året. Kyrne hos produsenter som ikke har rapportert tilstrekkelig med opplysninger til å få beregnet årsoppgjør, har ikke fått beregnet årsavdrått og er ikke medregnet. (Kukontrollen, Tine)

Ammekyr

Når Norsk genressurssenter presenterer tall for antall ammekyr av de bevaringsverdige storferasene beregnes antall ammekyr slik: Det er summen av antall årskyr kjøtt i Kukontrollen, antall avlskyr som er registrert i Storfekjøttkontrollen pluss de avlskyrne som verken er registrert i Kukontrollen eller Storfekjøttkontrollen, men som registreres direkte inn i Kuregisteret.

Figur 2 Utvikling av antall melkekyr, ammekyr og kyr totalt i Norge 1999-2020. Kilde: Statistisk sentralbyrå.

i bevaringsmiljøet da dette er raser som tradisjonelt har vært holdt for melkeproduksjon. Noen mener det er flott at eierne av rasene finner nye bruksområder slik at rasene øker i antall og derved blir mindre truet, mens andre er bekymret for at dyras egenskaper som melkeprodusenter svekkes til fordel for kjøttproduksjonsegenskapene og at kunnskap knyttet til drift av disse rasene som melkekyr forvitrer med denne utviklingen.

STOR ØKNING AV AMMEKYR DE SISTE 20 ÅRENE

Antall ammekyr av de bevaringsverdige storferasene øker, samtidig som antall melkekyr av disse rasene går noe ned. Dette ser ut til å være en del av en nasjonal trend. Figur 2 viser at i løpet av de siste tjue årene har det blitt 70 000 flere ammekyr, 100 000 færre melkekyr og en nedgang på 30 000 kyr totalt i Norge.

NEDGANG I ANTALL MELKEKYR 2003–2020

Figur 3 viser utviklingen av antall årskyr melk av NRF og de bevaringsverdige storferasene fra 2003 til 2020. I 2003 var det 262 580 årskyr av NRF i Kukontrollen og i 2020 var dette tallet sunket til 178 459, en nedgang på 32 %. I samme periode var det en nedgang på 37 % av antall årskyr av de bevaringsverdige storferasene i Kukontrollen, fra 2 068 i 2003 til 1 313 i 2020. Den prosentvise nedgangen er nesten forbausende lik for de to rasegruppene og en kan også se at den største nedgangen var fra 2003 til 2012. NRF hadde en nedgang på 24 % fra 2003 til 2012, mens de bevaringsverdige rasene hadde med sin nedgang på 33 % en noe høyere prosentvis nedgang i denne perioden. Fra 2012 til 2020 har begge rasegruppene en langt flatere kurve; NRF har en nedgang på 11 % mens de bevaringsverdige storferasene har en noe lavere nedgang på 5 %.

DOBLING AV ANTALL KYR 2012–2020

Fra 2012 har vi tallmateriale for både antall avlskyr og ammekyr av de bevaringsverdige storferasene. Figur 4 viser at antall avlskyr av de bevaringsverdige storferasene doblet seg fra 2012 til 2020, fra 2 042 avlskyr i 2012 til 4 020 i 2020. Figur 4 viser at økningen har skjedd i ammekuproduksjonen som har økt fra 658 kyr i 2012 til 2 707 i 2020, en økning på over 300 %, mens antall kyr i melkeproduksjon har gått ned fra 1384 i 2012 til 1313 i 2020, en nedgang på 5 %.

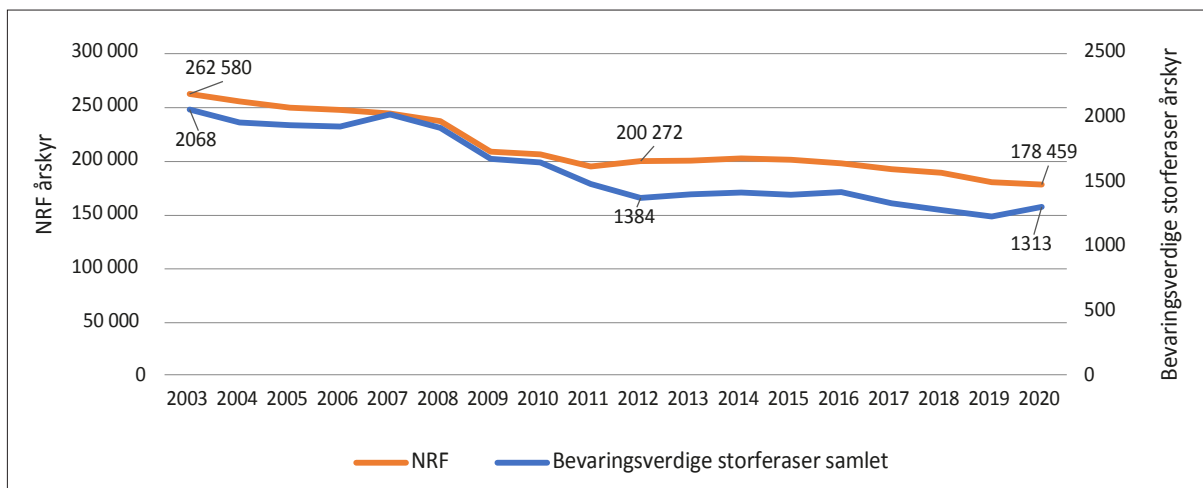
TALLMATERIALET

Det er tre sentrale årstall i denne publikasjonen: 2003, 2012 og 2020. Disse årstallene er valgt for å gi best utnyttelse av tilgjengelig tallmateriale.

2003 - Dette er det første året det er tilgjengelig tall for antall årskyr av hver av de bevaringsverdige storferasene i Kukontrollen.

2012 - Kuregisteret gikk gjennom en stor revisjon tidlig på 2010-tallet. Tallmaterialet fra Kuregisteret fra før 2012 er derfor beheftet med så stor usikkerhet at Norsk genressurssenter har konsekvent valgt ikke å publisere årlige populasjonstall basert på data fra Kuregisteret før 2012. Dette har som konsekvens at det ikke kan oppgis årlige tall på antall avlskyr eller ammekyr fra før 2012.

2020 – Det siste året det er tilgjengelige tall fra alle de tre nevnte datakildene.

Figur 3 Utvikling av antall melkekyr (årsstyr melk) av NRF og de bevaringsverdige storferasene i Kukontrollen 2003-2020. Den primære y-aksen viser antall melkekyr av NRF og den sekundære y-aksen viser antall melkekyr av de bevaringsverdige storferasene. Kilde: Tine Kukontrollen

ANTALL MELKEKYR OG AMMEKYR 2003–2020 FORDELT PÅ RASE

Data fra Kukontrollen gir informasjon om utviklingen av antall årsstyr melk fordelt på rase. Fordelingen per rase for årene 2003–2020 vises i figur 5 – figur 10. I figurene er det inkludert utviklingen av antall ammekyr for hver rase for årene 2012 - 2020.

2003 – 2020: ulik utvikling mellom rasene

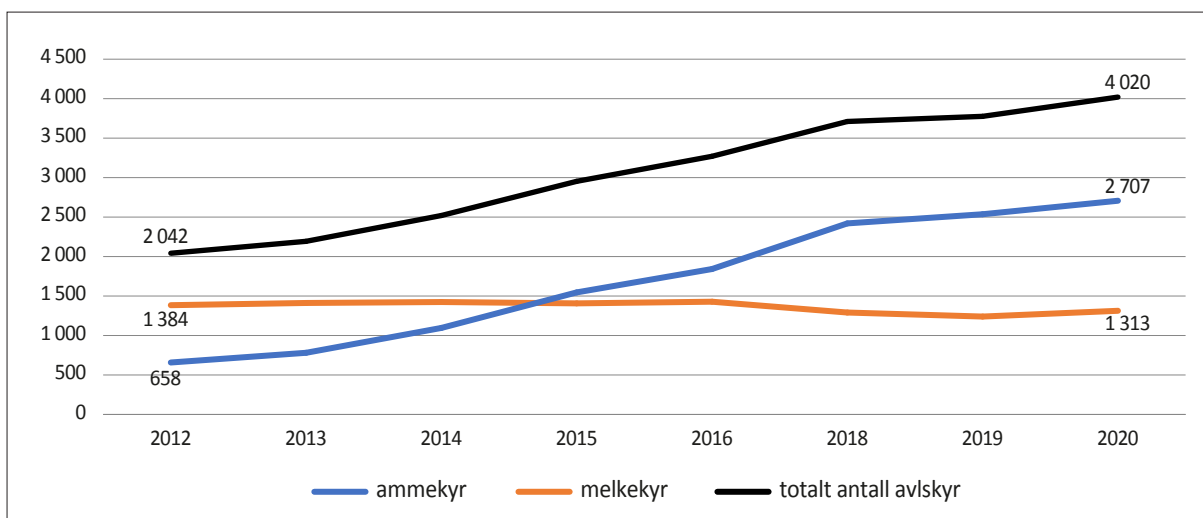
Utviklingen av antall melkekyr varierer mellom rasene for årene i figur 5 – figur 10. For dølafe, østlandsk rødkolle og vestlandsk fjordfe har antall melkekyr holdt seg relativt stabilt fra 2003 til 2020. For de tre andre rasene som er sidet trønderfe og nordlandsfe, telemarkfe og vestlandsk rødkolle viser kurvene et klart fall i antall melkekyr på mellom 42 % (STN) og 55 % (VR) i denne perioden.

2003 – 2012: fall i antall melkekyr

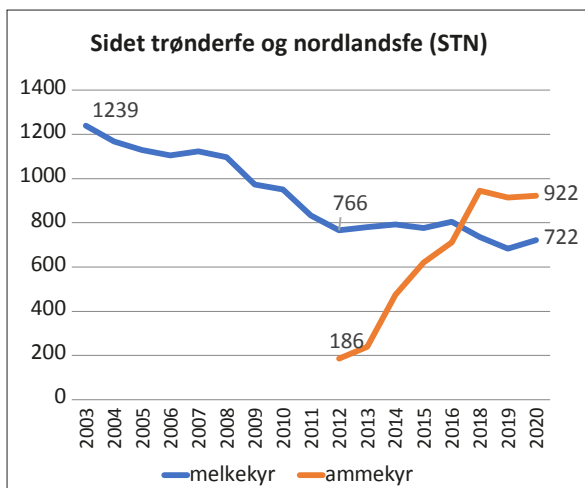
Figur 5 – figur 10 viser at det er i perioden fra 2003 til 2012 at nedgangen i antall melkekyr skjer for STN, telemarkfe og vestlandsk rødkolle. Fra 2012 til 2020 har alle de bevaringsverdige storferasene relativt stabile tall for antall melkekyr.

2012 – 2020: stor økning i antall ammekyr

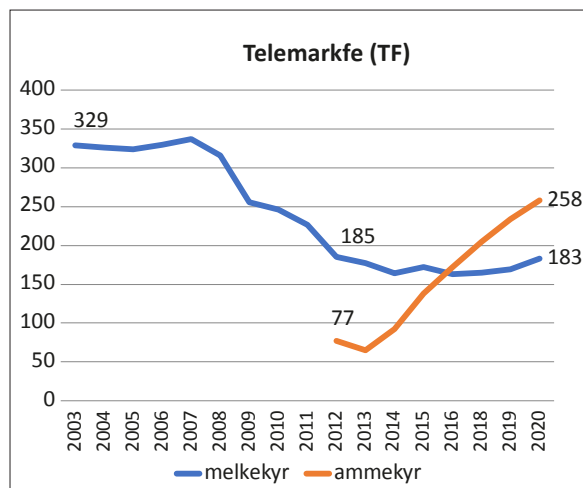
I årene 2012 til 2020 ser vi at alle rasene har en markert økning i antall ammekyr i perioden fra 2012 til 2020. Økningen er i størrelsesordenen fra 225 % (østlandsk rødkolle, figur 8) til 405 % (vestlandsk fjordfe, figur 10).

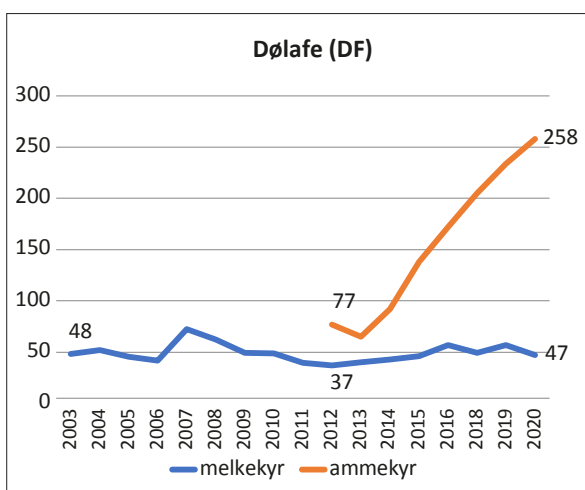
Figur 4 Antall avlskyr av bevaringsverdige raser totalt og fordelt på ammekyr og melkekyr 2012 – 2020. Kilde: Tine Kukontrollen, Storfekjøttkontrollen og Kuregisteret.

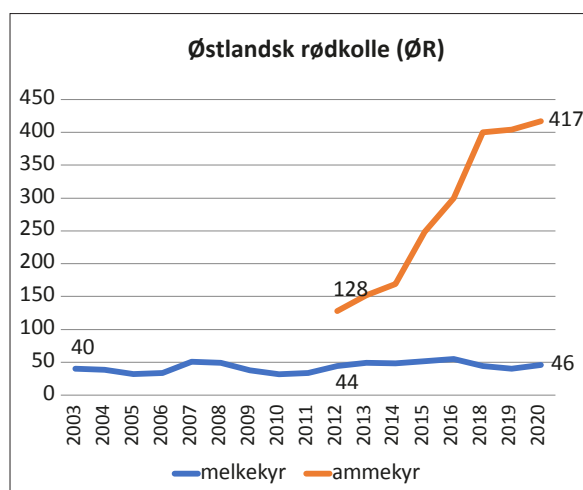
Figur 5 Utvikling av antall melkekyr i fra 2003 til 2020 og antall ammekyr fra 2012 til 2020 for sidet trønderfe og nordlandsfe, STN. Kilde: Kuregisteret, Kukontrollen og Storfekjøttkontrollen.

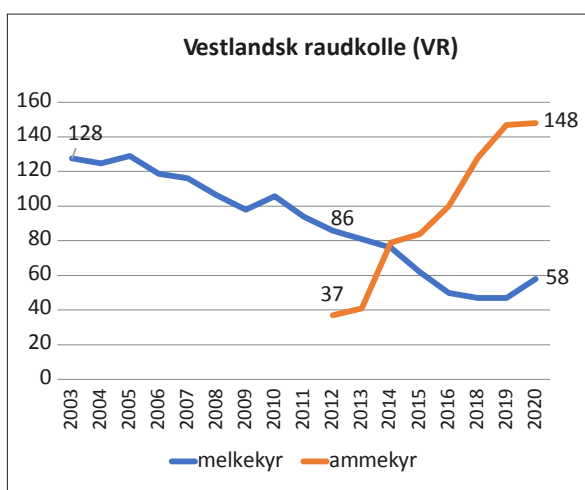
Figur 6 Utvikling av antall melkekyr i fra 2003 til 2020 og antall ammekyr fra 2012 til 2020 for telemarkfe. Kilde: Kuregisteret, Kukontrollen og Storfekjøttkontrollen.

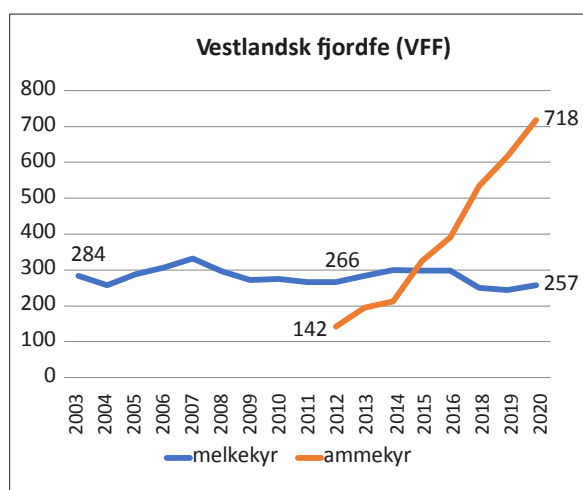
Figur 7 Utvikling av antall melkekyr i fra 2003 til 2020 og antall ammekyr fra 2012 til 2020 for dølafe. Kilde: Kuregisteret, Kukontrollen og Storfekjøttkontrollen.

Figur 8 Utvikling av antall melkekyr i fra 2003 til 2020 og antall ammekyr fra 2012 til 2020 for østlandsk rødkolle. Kilde: Kuregisteret, Kukontrollen og Storfekjøttkontrollen.

Figur 9 Utvikling av antall melkekyr i fra 2003 til 2020 og antall ammekyr fra 2012 til 2020 for vestlandsk rødkolle. Kilde: Kuregisteret, Kukontrollen og Storfekjøttkontrollen.

Figur 10 Utvikling av antall melkekyr i fra 2003 til 2020 og antall ammekyr fra 2012 til 2020 for vestlandsk fjordfe. Kilde: Kuregisteret, Kukontrollen og Storfekjøttkontrollen.

Vestlandsk fjordfe på seterbeite. Foto: Nina Sæther

OPPSUMMERING

- Antall kyr av de bevaringsverdige storferasene doblet seg fra 2012 til 2020, fra 2 042 avlskyr i 2012 til 4 020 i 2020.
- Antall ammekyr av de bevaringsverdige storferasene økte fra 658 kyr i 2012 til 2 707 i 2020, en økning på over 300 %.
- Antall kyr i melkeproduksjon av de bevaringsverdige storferasene har gått ned fra 1384 i 2012 til 1313 i 2020, en nedgang på 5 %.
- Også på nasjonalt nivå, for alle kyr i Norge, er det en markert økning i antall ammekyr og en nedgang i antall melkekyr i årene 2012–2020.
- Alle de bevaringsverdige storferasene har hatt en markert økning i antall ammekyr fra 2012–2020 og alle rasene er nå registrert med flere ammekyr enn melkekyr.
- For sidet trønderfe og nordlandsfe, vestlandsk raudkolle og telemarkfe har det vært en nedgang i antall melkekyr fra 2003 til 2020. For dølafe, østlandsk rødkolle og vestlandsk fjordfe har antall melkekyr vært så godt som stabilt fra 2003 til 2020.

FORFATTERE:

Anna Holene og Nina Sæther